

SXEDIO.90Q

26.5.1939: Ο ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΛΑΟΣ ΑΞΙΩΝΕΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΕΣ ΛΙΓΟ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΟΥ ΚΥΒΕΡΝΗΤΗ ΣΕΡ ΡΙΤΣΜΟΝΤ ΠΑΛΜΕΡ. Ο ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΤΣΑΓΓΑΡΙΔΗΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΣΧΕΤΙΚΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΠΡΟΣ ΥΠΟΓΡΑΦΗ ΚΑΙ Η ΤΟΠΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΟΝ ΠΑΥΕΙ ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΟΥ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ

Ενώ ο Κυβερνήτης της Κύπρου σερ Ρίτσμοντ Πάλμερ αναχωρούσε από την Κύπρο τον Απρίλη του **1939** οι Κύπριοι άρχισαν να ελπίζουν ότι με την έλευση του νέου Κυβερνήτη, τα πράγματα θα ήσαν διαφορετικά και ότι ο νέος άνθρωπος της αγγλικής Κυβέρνησης θα έφθανε με νέες ιδέες και θα ήταν πιο ελαστικός και θα έδινε κάποιες ελευθερίες στον Κυπριακό λαό που τις στερήθηκε από την εξέγερση του Οκτωβρίου του **1931**.

Ετσι στις **26** Απριλίου, έξι μόλις ημέρες μετά την αναχώρηση του Πάλμερ, είχε κυκλοφορήσει, σύμφωνα με τον ανταποκριτή της εφημερίδας "Ελευθερία" στην Κερύνεια, αίτηση προς υπογραφή που απευθυνόταν προς τον Κυβερνήτη και με την οποία ζητείτο η διενέργεια εκλογών για την ανάδειξη δημοτικών αρχών.

Πρόσθετε ο ανταποκριτής:

"Η αίτησις, ως αναφέρεται εν αυτή, βασίζεται επί της αρχής ότι "τα εξ ελευθέρων εκλογών προερχόμενα πρόσωπα προς διοίκησιν των κοινών της πατρίδος των πραγμάτων αποτελούν τη καλύτεραν εγγύησιν και ελπίδα προς προαγωγήν και ανάπτυξιν των συμφερόντων του τόπου των, αρχής την οποίαν το αγγλικόν Έθνος εφήρμοσε καθ' ολην την μακραίωνα ιστορίαν του και ανέπτυξε τον σημερινόν πολιτισμόν του.

Η απαίτηση για περισσότερες πολιτικές ελευθερίες προσέλαβε διαστάσεις και στις **13** Μαΐου ο δημοτικός Σύμβουλος Λευκωσίας Οδυσσέας Τσαγγαρίδης με επιστολή του στο Δήμαρχο Λευκωσίας τον καλούσε να προσυπογράψει τόσον αυτός όσο και τα

άλλα μέλη μια τέτοια αίτηση για παροχή πολιτικών ελευθεριών στον Κυπριακό λαό.

Παρέθετε επίσης προσχέδιο επιστολής που έπρεπε να σταλεί στον προσωρινό Κυβερνήτη.

Ανέφερε ο Τσαγγαρίδης:

"Εντιμε κ. Δήμαρχε,

Αξιότιμοι κύριοι Σύμβουλοι,

"Νομίζω ότι θα ήτο πλέον παράλειψις καθήκοντος τόσον απέναντι της κυβερνήσεως, ήτις μας ενεπιστεύθη την διαχείρισιν των δημοτικών πραγμάτων, όσον και απέναντι των συνδημοτών μας, τους οποίους φορολογούμεν και εν γένει των φορολογουμένων συμπατριωτών μας, εάν αποφεύγομεν να οπισθογραφήσωμεν την γενική επιθυμίαν του λαού εις το να συμμετέχη εις την διακυβέρνησιν της νήσου και εις την διαχείρισιν των δημοτικών, των σχολικών και των κοινοτικών του ζητημάτων δι' αιρετών αντιπροσώπων του.

Διαβλέπω ότι υπέχομεν μεγάλην ευθύνην, διότι κινδυνεύομεν να αφήσωμεν την εντύπωσιν ότι εν τη επιθυμία μας να κρατήσωμεν το αξίωμα, το οποίον μας ενεπιστεύθη η σεβαστή Κυβέρνησις, περιφρονούμεν τη γνώμη των συμπατριωτών μας και συντελούμεν εις το να επικρατήση αντίληψις ότι ο κυπριακός λαός δεν είναι ώριμος προς πολιτικάς ελευθερίας ή δεν επιδιώκει τοιαύτας και είναι απολύτως ευχαριστημένος με το σημερινόν σύστημα διοικήσεως.

Φρονώ αδιστάκτως ότι θα παράσχωμεν κακίστην υπηρεσίαν εις την σεβαστήν Κυβέρνησιν, η οποία μας περιέβαλε διά της εμπιστοσύνης της, εάν δεν ομιλήσωμεν ειλικρινώς και αν δεν βοηθήσωμεν όπως αρθή πάσα παρεξήγησις και τεθή τόσον η Κεντρική Κυβέρνησις της νήσου όσον και η τοπική διαχείρισις επί του στερεού βάθρου της πραγματικότητος.

Είναι γεγονός το οποίον δεν δυνάμεθα να διαφιλονικήσωμεν, ότι οι συμπολίται μας δυσφορούν, διότι στερούνται συμμετοχής εις την διαχείρισιν των δημοτικών μας πραγμάτων, έστω και αν η διαχείρισις μας, είναι αποτελεσμαστική. Δεν

δυνάμεθα όμως να αρνηθώμεν, ότι έχουν δίκαιον δυσφορούντες. Η στέρησις ενός δικαιώματος έχει πολύ περισσοτέραν σημασίαν διά κάθε ανεπτυγμένον άνθρωπον παρά η ευημερία την οποίαν δύναται να του παράσχη η τοιαύτη στέρησις. Είναι ορθόν εις την περίπτωσιν ενός ανηλίκου ή ενός εκδότου, ή ενός μη έχοντος σώας τας φρένας να του απαγορεύεται η διαχείρισις της περιουσίας του. Πρέπει όμως να ομολογήσωμεν, ότι ούτε οι συνδημόται μας, ούτε ο Κυπριακός λαός ευρίσκονται υπό οιανδήποτε τοιαύτην ανικανότητα. Δι' ο και η ευθύνη μας καθίσταται μεγαλυτέρα.

Είναι ενδεχόμενον να προβληθή ότι η σεβαστή Κυβέρνησις δεν νομίζει ότι είναι καιρός να ικανοποιήση την τοιαύτην επιθυμίαν του λαού. Τούτο όμως δεν πρέπει να μας εμποδίση από του να κάμωμεν το καθήκον μας.

Εμείς έχομεν καθήκον απέναντι του εαυτού μας να συντελέσωμεν εις την άρσιν παρεξηγήσεων αι οποίαι ουσιωδώς παρεμποδίζουν τας αγαθάς σχέσεις μεταξύ Κυβερνώντων και κυβερνωμένων τας οποίας οφείλομεν να επιδιώκωμεν και να φροντίζωμεν να στερεώνωμεν.

Αι σκέψεις αύται με οδηγούν, όπως εισηγηθώ να απευθύνωμεν προς την Α. Εξοχότητα τον Κυβερνήτην της Αποικίας μέσον του εντίμου διοικητού Λευκωσίας το ακόλουθον γράμμα:

Εξοχώτατε,

Οι κάτωθι υποφαινόμενοι, μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου Λευκωσίας, λαμβάνομεν την τιμήν να φέρωμεν βαθυσεβάστως εις γνώσιν της Υμ. Εξοχότητος, ότι αντιλαμβανόμεθα ότι οι συνδημόται μας επιθυμούν, όπως επιτραπή ες τον λαόν, να συμμετέχη της κεντρικής διακυβερνήσεως της Αποικίας και των επί μέρους τοπικών διαχειρίσεων δι' αιρετών αντιπροσώπων των και ότι πλήρως συμμεριζόμεθα την τοιαύτην επιθυμίαν, δι' ο και εξαιτούμεθα την άδειαν, όπως επιτραπή εις ημάς να θέσωμεν ταύτην ενώπιον της υμετέρας Εξοχότητος με τη πρόσκλησιν,

όπως διαβιβάση ταύτην και προς την αυτού εντιμότητα τον υπουργόν των Αποικιών με τας δεούσας συστάσεις.

Επί τούτοις διατελούμεν της Υμετέρας Εξοχότητος ευπειθείς θεράποντες".

Επαναλαμβάνω ότι αι ανωτέρω σκέψεις επιβάλλεται να μας απασχολήσουν σοβαρώ και εισηγούμαι να υπογραφή και αποσταλή η επιστολή την οποίαν προτείνω, παρακαλώ δε όπως ορισθή ειδική συνεδρία του Συμβουλίου προς συζήτησιν της άνω εισηγήσεως μου"

ΟΔ.ΤΣΑΓΓΑΡΙΔΗΣ

Δημοτικός Σύμβουλος

Λευκωσία 13.5.1939

Την επιστολή διάβασε μετά το τέλος συνεδρίας του Δημοτικού Συμβουλίου (ο ίδιος κατήγγειλε ότι ο Δέρβης δεν επέτρεψε να συζητηθεί σε επίσημη συνεδρία και να καταχωρηθεί στα πρακτικά) ο Τσαγγαρίδης αλλά το σώμα φαίνεται ότι αποφάσισε να μη τοποθετηθεί ως σώμα και όπως ο καθ' ένας ενεργήσει κατά συνείδηση.

Ωστόσο όταν ο Τσαγγαρίδης δημοσίευσε την επιστολή του ο Δέρβης αναγκάστηκε να την σχολιάσει δημόσια και μάλιστα πολύ πικρόχολα, μια και του άρεσε το πόστο του Δημάρχου της πόλης στο οποίο βρισκόταν με τις παρατάσεις από το 1929.

Ετσι όταν ο Τσαγγαρίδης δημοσίευσε την επιστολή του, ο Δέρβης μίλησε με ανακοινωθέν του για "Κουτσουκούτες του λουτρού" εξυβρίζοντας τον Τσαγγαρίδη στην προσπάθειά του να τον εκθέσει ότι ζητούσε πολιτικές ελευθερίες.

Λεπτομέρειες των όσων ακολούθησαν έδωσε ο Τσαγγαρίδης σε απαντητική ανακοίνωση του στον τύπο που δημοσιεύθηκε στις 21 Μαΐου 1939:

" Ο Δήμαρχος Λευκωσίας εις το προχθεσινόν ανακοινωθέν του παραπονείται ότι, κατά τη δημοσίευσιν της προς αυτόν και τα λοιπά μέλη του Δημοτικού Συμβουλίου εισηγήσεως μου, εν σχέσει με την αποκατάστασιν των πολιτικών δικαιωμάτων του λαού, απέφυγον ν' αναφέρω ότι είχαν αναγνώσει ταύτην

ενώπιον του δημοτικού συμβουλίου μετά το πέρας της συνεδρίας της προηγηθείσης Παρασκευής, το δε Δημοτικόν Συμβούλιον έκρινεν ως φρονιμώτερον να μη υπογράψη το κυκλοφορούν υπόμνημα των πολιτών ως σώμα.

Νομίζω, ότι η απάλειψις αύτη, καθώς και η παρασιώπησις άλλων τινών σχετικών γγονότων ήτο προτιμότερα διά τον κ. Δήμαρχον. Αλλ' αφού θέλη λεπτομερείας δεν έχω καμμίαν αντίρρησιν.

Πριν αρχίση η υπογραφή του υπομνήματος προς την Κυβέρνησιν, υπέβαλα το σχέδιον τούτο εις τον κ. Δήμαρχον, ο οποίος ιδιοχείρως το ετροποποίησε προσθέσας εις την παράγραφον, δι' ης εζητείτο, όπως παραχωρηθή γνήσιον αντιπροσωπευτικόν πολίτευμα, την φράσιν "συγχρόνως με τας δημοτικές ελευθερίας". Εδέχθη την τροποποίησιν ταύτην του κ. Δημάρχου και εδακτυλογράφησα το υπόμνημα εκ νέου, αλλ' ο κ. Δήμαρχος ηρνήθη να το υπογράψη. Ευτυχώς όμως το έχουν ήδη υπογράψη έξ Δημοτικοί Σύμβουλοι.

Κατόπιν τούτου εσκέφθη να κάμω εισήγησιν εις το Συμβούλιον, όπως αυτό τούτο αποστείλει κεχωρισμένως σύντομον επιστολήν εις την Κυβέρνησιν εν σχέσει προς τας πολιτικές ελευθερίας. Ειδοποίησα τον Γραμματέα του Δήμου τηλεφωνικώς την πρωίαν της Παρασκευής, ότι θα έκαμνα τοιαύτην εισήγησιν εις την συνεδρίαν της ημέρας εκείνης και εζήτησα να καταχωρισθή εις την ημερησίαν διάταξιν. Ο Γραμματεύς μου απήντησεν ότι τούτο δεν δύναται να γίνη, αλλά θα ηδυνάμην να κάμω την εισήγησιν μου κατά την συζήτησιν των "διαφόρων".

Κατά την συνεδρίαν της Παρασκευής μόλις ετελείωσαν τα θέματα της ημερησίας διατάξεως ο κ. Δήμαρχος ηγέρθη να φύγη, ειπών ότι έχει αρρώστους και δηλώνων ότι η συνεδρία λύεται, παρετήρησα αμέσως ότι προ της λύσεως της συνεδρίας, έχω να κάμω μίαν εισήγησιν εις το Συμβούλιον εν σχέσει με την αξίωσιν του λαού διά πολιτικά δικαιώματα. Ο κ. Δήμαρχος δεν εδέχθη να συζητηθή το ζήτημα εν συνεδρία, συγκατετέθη δε να κάμω την εισήγησιν μου

εκτός συνεδρίας. Ανέγνωσα τότε την εισηγητική μου έκθεση, η οποία επιτηδείως ετορπιλλίσθη. Εγινε επ' αυτής απλή κουβέντα και το έγγραφον δεν έγινε δεκτον εις τα αρχεία του Δημαρχείου.

Τούτο με έκαμε να τροποποιήσω δεόντως την εισήγησιν μου διά της προσθήκης εις αυτήν της παρακλήσεως, όπως κληθή ειδική συνεδρία του Συμβουλίου διά να συζητηθή αύτη και ληφθή απόφασις και να διαβιβάσω την ούτω τροποποιηθείσαν εισήγησιν μου εις τον κ. Δήμαρχον, δηλώσας προς αυτόν ταυτοχρόνως ότι θα έφερα ταύτην εις την δημοσιότητα, όπερ και έπραξα.

Με ευχαρίστησιν μου ήδη βλέπω ότι ο κ. Δήμαρχος εις το ανακοινωθέν του διακηρύττει δημοσίως, ότι "είναι φυσικόν δικαίωμα και αυτονόητον καθήκον κάθε πολιτισμένου λαού, να ζητή πολιτικός ελευθερίας". Εις τον κ. Δήμαρχον έδωσα την ευκαιρίαν διά της εισηγήσεως μου και εάν τα έργα του, πρέπει να είναι σύμφωνα με τους λόγους του, δύναται αμέσως να καλέση την συνεδρίαν του Δημοτικού Συμβουλίου και να υιοθετήση την εισήγησιν μου.

Με λύπην όμως παρατήρησα, ότι ο κ. Δήμαρχος έκλεισε το διά τας πολιτικός ελευθερίας ανακοινωθέν του, αναφερθείς εις τες "κουτσουκούτες του λουτρού". Ισως θα διέφυγε την οξυδέρκειαν του ότι αν μη τι άλλο, δεν είναι ορθόν να δίδη εις τους συνδημότας του τοιούτον χαρακτηρισμόν. Αλλως τε δεν πρέπει να λησμονή ότι είναι δήμαρχος των".

Σαν απάντηση στις ενέργειες του Τσαγαρίδη, ο Προσωρινός κυβερνήτης ακύρωσε τον διορισμό του ως Δημοτικού Συμβούλου από τις **25 Μαΐου 1939**.

Όμως όλη η Κύπρος συγκλονιζόταν από την κίνηση παρά τις επεμβάσεις του Κυβερνήτη και στις **23** του μήνα **187** κάτοικοι του χωριού Δίκωμο με αίτηση τους στον προσωρινό Κυβερνήτη εισηγούντο κατά την "Ελευθερία" (**24.5**) ότι "επέστη η στιγμή όπως παραχωρηθή διά την διακυβέρνησιν του Κυπριακού λαού γνήσιον αντιπροσωπευτικόν πολίτευμα,

εδραζόμενον επί λαϊκής ετυμηγορίας, συμφώνως προς τους εν Αγγλία κρατούντας ελευθέρους δημοκρατικούς θεσμούς.

Τονιζόταν ακόμη ότι "η αποκατάστασις των πολιτικών δικαιωμάτων του Κυπριακού λαού θα εκτιμηθή μεγάλως, εφ' όλου του πληθυσμού και τοιουτρόπως θα δημιουργηθή πρόσφορον έδαφος στενωτέρας επαφής και συνεργασίας μεταξύ της Κυβερνήσεως του λαού, τόσον απαραίτητων κατά τας δυσκόλους ταύτας στιγμάς της διεθνούς κρίσεως".

Την επομένη **24 Μαΐου 1939** και ο δήμαρχος Λεμεσού Χατζηπαύλου, παρά το γεγονός ότι αρνήθηκε να προσυπογράψει την αίτηση προς τον κυβερνήτη αναγκάστηκε να διευκρινήσει ότι δεν ήταν εναντίον της παροχής ελευθεριών στο λαό:

" Οφείλω να δηλώσω, ότι ουδέποτε υπήρξα ούτε είμαι και σήμερον εναντίον της παραχωρήσεως πολιτικών ελευθεριών εις τον τόπον μας. Μολονότι ηρνήθην να υπογράψω το έγγραφον, το οποίον παρουσιάσθη εις εμέ προς υπογραφήν και προς το ύφος του οποίου δεν είμαι απολύτως σύμφωνος, εν τούτοις πολύ ευχαρίστως θα εδεχόμην να διαβιβάσω τούτο προς τη Κυβέρνησιν με την παράκλησιν, όπως τύχη της δεούσης προσοχής και μελέτης".

Στη Μόρφου την αίτηση για παροχή ελευθεριών είχαν υπογράψει όλα τα μέλη του δημοτικού Συμβουλίου εκτός από το Δήμαρχο Ερατοσθένη Ιερείδη και **702** κάτοικοι της κοινότητας.

Παρόμοιες αιτήσεις ενεκρίθησαν από μεγάλο αριθμό κοινοτήτων και ο Προσωρινός Κυβερνήτης, βλέποντας το ρεύμα και φοβούμενος μήπως η κατάσταση ξεφύγει από τον έλεγχο του επενέβη πρώτα προς τον τύπο που τον κάλεσε να αποφεύγει να δημοσιεύει οτιδήποτε σχετιζόταν με τις ενέργειες και στη συνέχεια προς τους κοινοτάρχες και Αζάδες.

Το Σάββατο **27 Μαΐου** οι διευθυντές των εφημερίδων προειδοποιήθηκαν να μη δημοσιεύουν οτιδήποτε άλλως θα αναστελλόταν ή θα ακυρωνόταν η άδεια τους.

Στις **29 Μαΐου** με επιστολή στο Δημοτικό

Συμβούλιο Αμμοχώστου τόνιζε ότι ήτο ασυμβίβαστο με τα καθήκοντά τους το γεγονός ότι οι δημοτικοί σύμβουλοι είχαν υπογράψει αιτήσεις. Ήσαν αποτελέσματα οι δημοτικοί Σύμβουλοι Παναγιώτης Ιωάννου, Γιώργος Κουννάς και Νικόλας Σάντης υπεβαλαν τις παραιτήσεις τους.

Το ίδιο έκαμε αργότερα και τέταρτο μέλος.

Στις 7 Ιουνίου σε εγκύκλιο του εξ άλλου προς τους κοινοτάρχες και Αζάδες τους καλούσε να καταγγέλλουν όσους ηγούντο τέτοιας κινήσεως:

"Λαμβάνω την τιμήν να σας πληροφορήσω ότι έχει επιστηθεί η προσοχή της κυβέρνησης στην ύπαρξη προσπαθειών προς δημιουργία αβεβαιότητας στα πνεύματα του λαού, όσον αφορά τις προϋποθέσεις της κυβέρνησης Κύπρου ή της κυβέρνησης της Αυτού Μεγαλειότητας σε σχέση με το πολιτειακό μέλλον της Κύπρου. Έχει παρασταθεί ότι επίκεινται μεταβολές στο πολιτειακό καθεστώς, ότι πρέπει να αναμένεται ταχεία επιστροφή στο σύστημα των εκλογών και ότι όσοι παραλείπουν να συμμετάσχουν στις επεκταμένες ταραχοποιούς ενέργειες, κατευθυνόμενες κατά του υφισταμένου συστήματος δικακυβέρνησης, της Κύπρου, θα χάσουν το δικαίωμα όπως οι αξιώσεις και τα προνόμια τους τύχουν οποιασδήποτε εξέτασης στο μέλλον.

2. Τέτοιες παραστάσεις στερούνται βάσης. Και επί πλέον οποιαδήποτε εισήγηση ότι θα εισαχθούν μεταβολές που τείνουν στο να θέσουν σε μειονεκτική θέση όσους εκτελούν πιστά το καθήκον τους στα διάφορα αξιώματα στα οποία έχουν διορισθεί ή ενδεχόμενα να διορισθούν από την Κυβέρνηση στο μέλλον, είναι καθαρά ψευδής και ολέθρια.

3. Η Κυβέρνηση Κύπρου δεν μπορεί να παραβλέψει τις επιβλαβείς συνέπειες στη δημόσια τάξη και την πνευματική ηρεμία του κοινού, οι οποίες θα προκύψουν από τη συνέχιση προσπαθειών προς δημιουργία εντελώς αδικαιολόγητων αμφιβολιών και αβεβαιοτήτων όσον αφορά τη σταθερότητα του υφισταμένου πολιτειακού καθεστώτος και εάν αποδειχθεί ικανοποιητικά στην Κυβέρνηση ότι η

διάδοση ψευδών φημών ή ειδήσεων είναι προωρισμένη ή πιθανή να διασαλεύσει τη δημόσια ησυχία, η Κυβέρνηση δεν θα διστάσει να προβεί σε τέτοιες ενέργειες οι οποίες θα ήσαν αναγκαίες κατά των υπευθύνων για τις τέτοιες διαδόσεις.

4. Οποιαδήποτε πληροφορία που περιέρχεται σε γνώση σας, η οποία θα μπορούσε να βοηθήσει την Κυβέρνηση να εμποδίσει την άνω αναφερόμενη κατάχρηση, πρέπει να μεταδίδεται σε μένα είτε προσωπικά είτε μέσω του προσωπικού της επαρχιακής Διοίκησης ή του πλησιέστερου Αστυνομικού Σταθμού".